

Egy hiányterület felmérése

Egy nagy hiányterület – EÖRSI ISTVÁN (1931-2005), szerk. Halasi Zoltán

„Eörsi István tíz esztendeje halt meg, íróként most tetszhalott, de ez – ilyen kvalitású embereknél – nem tart örökké” – így fogalmazott Tamás Gáspár Miklós [cikkében](#), melyet Eörsi István halálának tizedik évfordulóján, 2015-ben írt. Életművének ezt a „tetszhalott” állapotát hivatott megváltoztatni a [Halasi Zoltán](#) által szerkesztett, a [Kalligram Kiadó](#) gondozásában megjelent *Egy nagy hiányterület* című kötet. A kiadvány a 2021-ben megvalósult, az Eörsi-életmű egészét középpontba állító konferencia előadásainak anyagát tartalmazza, szám szerint tizenhetet. Az életmű sokoldalúságának megfelelően a szerzők közt találunk számos író, költő, irodalomtörténészt ([Végel Lászlótól Fehér Renátóig](#)), de két színész (Pogány Judit és [Bezerédi Zoltán](#)) és a politikafilozófus, egykori SZDSZ-es politikus Kis János is hozzájárult szövegével a kötethez.

Az Eörsi-életmű újraolvasása, a szerzők, a szerkesztő és a kiadó vállalkozása véleményem szerint kifejezetten méltányolandó, ám

a következőkben azt szeretném kifejtteni, miért érzem sikerületlennek a tárgyalt kötetet,

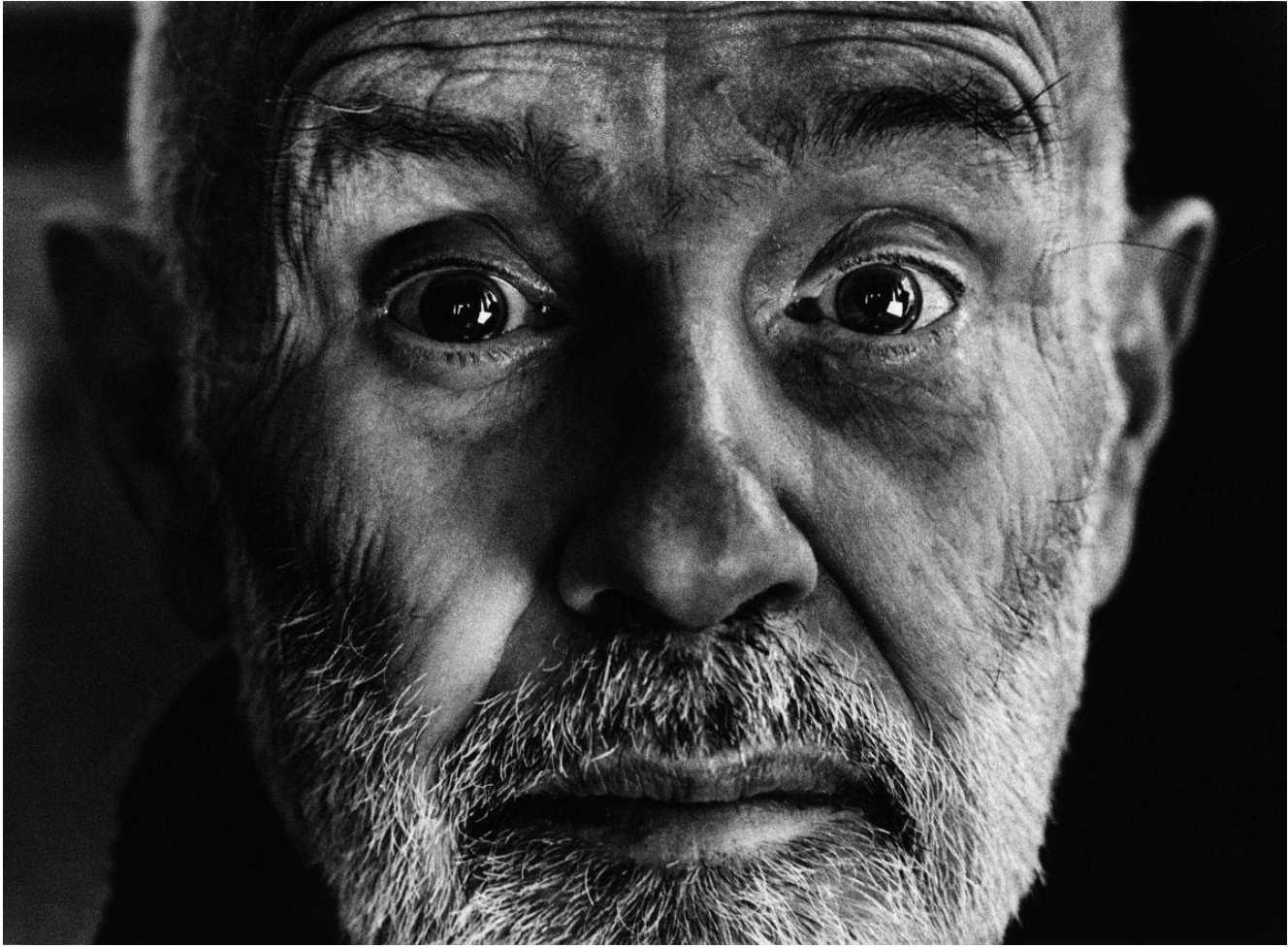
mely összességében kevésbé alkalmas arra, hogy – a fűszövegen feltüntetett szándéknak eleget téve – „Eörsi hangját [...] adja tovább a jövőnek.” A kiadvány három tematikus blokkban közli a konferencia előadásainak írott változatát: elsőként Eörsi költői életművéről szóló cikkeket olvashatunk, majd a publicisztika és a próza kerül középpontba, végül Eörsi drámaírói, színházi munkássága. A szerkesztő, Halasi Zoltán az előszóban megjegyzi, hogy a konferenciához képest az előadások „sorrendje [...] inkább tematikusra változott”, ami kifejezetten jót tett a kötet felépítésének.

A szövegek nagy részén viszont sokkal kevésbé látszik a gondos szerkesztői munka:

számos, az olvasást zavaró helyesírási hiba, elütés található a tanulmányok szövegében, az írásjelek következetlen használata néhol a mondatok pontos megértését is nehezíti. Emellett az írásokon néhol túlságosan is érződik az élőbeszédjelleg, s úgy tűnhet, sem egyes szerzők, sem a szerkesztő nem ügyelt arra, hogy a szóbeli előadások esetlegességeit eltüntetve, minden esetben koherens, tanulmányként olvasható szöveg kerüljön a kötetbe.

A kötet nem használ egységes hivatkozási rendszert,

így az Eörsi-művekből (vagy máshonnan) vett idézetek sem követhetők vissza megfelelően.

Eörsi István (fotó: Horváth Dávid)

A fentebb sorolt problémáknál azonban lényegesebb magára a kötet tartalmára koncentrálni, ám úgy vélem, sajnos ezen a téren sem sokkal jobb a helyzet. A kötet írásai többségükben nem visznek közelebb ahhoz, hogy Eörsi életművét, műveinek kontextusát, tágabb értelemben a rendszerváltó értelmiséget és annak történetét jobban megértsük. Ennek egyik legfőbb gátja az, hogy

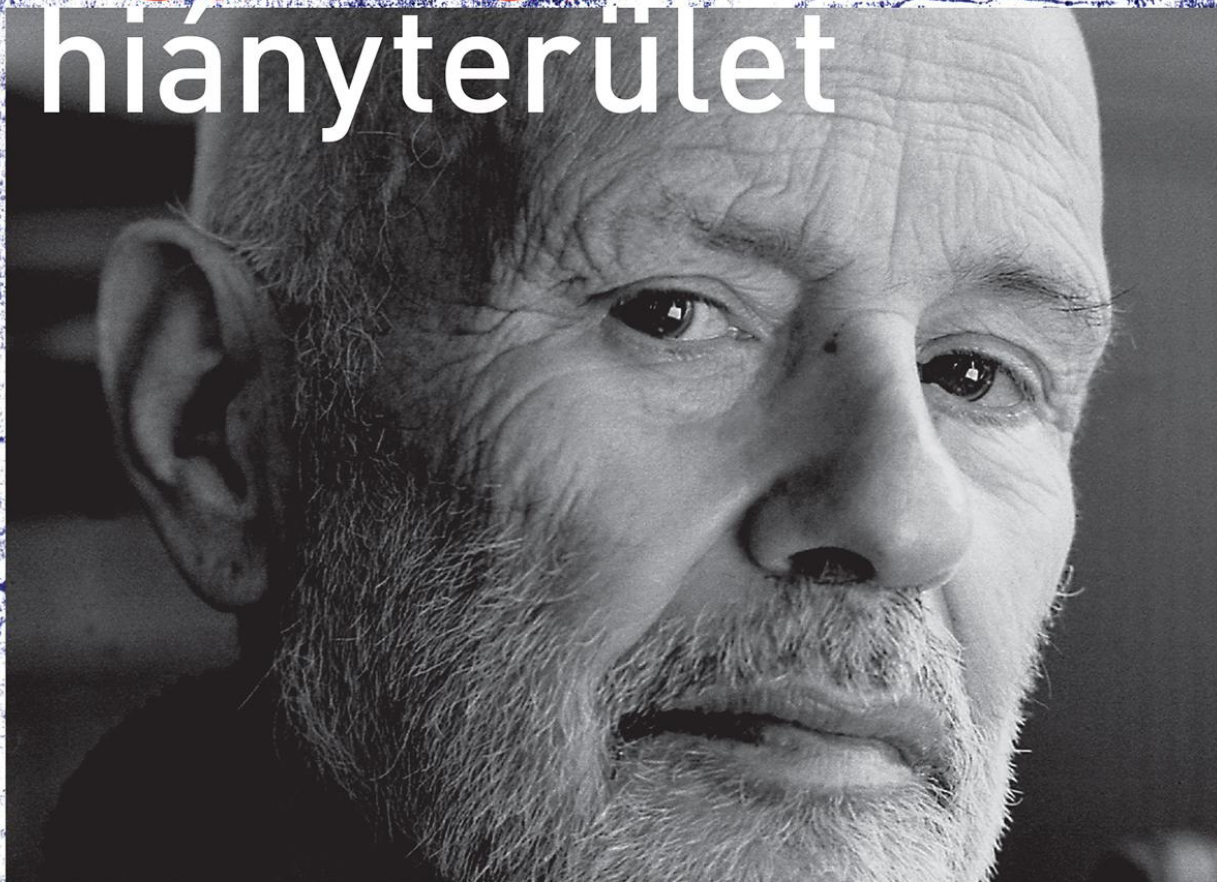
a kötet szerzői közül többen az Eörsihez fűződő személyes viszonyuk alapján, abból kiindulva közelítették meg az életművet,

ami egy emlékkonferencia esetében ugyan érthető, ám ebből következően gyakran az anekdoták, személyes történetek, emlékek felidézésén kívül nem is lesz tulajdonképpeni tartalma, tétje egy-egy szövegnek. Ez a megközelítésmód a kötet legrosszabb pontjain olyan mondatokhoz vezet, mint a következő: „Azt mostanában olvastam, hogy Halász Péter színházának 1976-os kivándorlása előtti búcsúbulin Eörsi lakásán rúgta le a csillárt.” (Vágvolgyi B. András, 71.), vagy olyan megállapításokhoz, mint hogy Koltai Róbert szellemi képességei „nem értek föl” Eörsiéhez (Pogány Judit, 142.). Sajnos számos szöveg tartalma kimerül az ehhez hasonló állításokban, és

nem teszi világossá, miért, kinek és hogyan kéne ma olvasni Eörsi életművét.

Például az Eörsi publicisztikájáról író [Babarczy Eszter](#) is egy személyközi konfliktust, egy „ki bocsátott meg kinek” típusú ügyet beszél el anélkül, hogy világossá tenné az olvasó előtt, pontosan mi is volt „[Tar Sándor](#) ügye”, és miért releváns ma ez számunkra („Eörsi felháborodottan elutasította Kenedi János [szerinte] ál-katarzsisát, amivel megbocsátott Tarnak az *Élet és Irodalomban*” 85.), majd saját, Eörsihez való viszonyulásáról beszél („Mégis, nem tudok az úton menni Eörsi nyomában” 86.). Teszi mindezt anélkül, hogy Eörsi publicisztikai munkásságáról bármit is megtudnánk azon kívül, hogy „világos” és „szellemes” volt. [\[1\]](#)

Egy nagy hiányterület

EÖRSI ISTVÁN (1931–2005)

Írások, előadások az életműről

Szerkesztette: Halasi Zoltán

KALLIGRAM

Egy nagy hiányterület – EÖRSI ISTVÁN (1931–2005), szerk. Halasi Zoltán

Ezzel párhuzamosan azt is megfigyelhetjük, hogy az írások gyakran a tudományos szöveg és a szubjektív hangvételi, elegáns elnagyolt esszé közötti határvonalon egyensúlyoznak, ami szintén nem válik a kötet előnyére. Jó példa erre [Harmath Artemisz](#) *A fekete egy üdítő szín* című szövege (30-35.), amely Eörsi gyerekverskötetéről, a *Halpagárról* szólva igyekszik „elhelyezni [...] Eörsi »gyerekköltészetét« a gyerekklíra korabeli és kurrens palettáján”. Azonban

a tanulmány nélkülözi a módszeres elméleti és történeti megalapozást,

így nem derül ki az olvasó számára, mi alapján köti a szerző Eörsi gyerekverseit az „angolszász kultúra nonszensz költészetéhez” vagy a „svéd típusú gyerekversek különös logikájú világához”. Ugyanakkor olyan hangzatos állításokkal is találkozhatunk a szövegben, mint az, hogy a gyermekirodalomban mindenütt „egyfajta új prűdéria érzékelhető”. Hasonló problémák figyelhetők meg Vágvölgyi B. András *Eörsi Underground* címet viselő írásában. Már a szöveg elején

azzal szembesülünk, hogy a szerző a Wikipédiát használta az underground fogalmának meghatározásához,

majd egy oldallal később, bármiféle ismeretétést vagy elemzést nélkülözve azt a megállapítást teszi, hogy Eörsi *Huligán Antigoné* című drámája „cumbájspíl” besorolható az „underground kreclijébe”. Talán szükségtelen magyarázni, ez a fajta megszólalásmód mennyire előnytelen egy életmű újraolvasásakor:

valószínűleg akinek eddig ismeretlen volt Eörsi munkássága, az ilyen típusú szövegek alapján nem fog közelebb kerülni hozzá,

s közben magukról a művekről sem tudunk meg egyebet a néhány rájuk aggatott, önmagában keveset mondó jelzőn kívül.

Eörsi István (forrás: szinhaz.net)

Ugyanakkor néhány tanulmány kiemelkedik a kötetből, és érvényes megállapításokat tesz az életmű egy-egy aspektusára vonatkozóan. Ezek közé tartoznak például az Eörsi műfordításaival foglalkozó szövegek [Kurdi Imre](#) és [Imreh András](#) tollából, amelyek – noha bevallottan nem céljuk átfogó elemzést adni Eörsi fordítói tevékenységéről – behatóan vizsgálják Eörsinek néhány Jandl- illetve Ginsberg-fordítását. Szintén

üditő kivétel Fehér Renátó esszéje,

amely Eörsi szocialista elköteleződését és a rendszerváltás idején is képviselt antikapitalizmusát állítja középpontba, miközben figyelmeztet, természetlen az a megközelítés, amely úgy vizsgálja az életművet, vajon mit írna Eörsi a mai politikai rendszerről („Esetleg alibi-orbánosna [...], ahogyan azt a mai impulzusellenzéki mainstream [...] csinálja?” [63.]). Ironikus módon pont a következő írásnak, a már idézett Vágvölgyi B.-szövegnek az egyik, önmagában nem túl tartalmas megállapítása, hogy Eörsi „2020 őszén biztosan ott állt volna a Vas utcai bejárat fölötti teraszon” (73.). Összességében tehát számomra is érvényesnek tűnik Fehér kérdése: „[m]i a demokratikus ellenzék [...] hagyatéka itt és most?” (63-64.).

Hogyan érdemes feldolgozni a huszadik század második felének Eörsiéhez hasonló életműveit,

hogy ne legyen mindez „legendárium, anekdotagyűjtemény, amiért buksisimogatás jár”? Úgy vélem, az a fajta viszonyulás és beszédmód, amely a tárgyalt kötetet is jellemzi, nem vezet eredményre: ha valóban *kritikailag* viszonyulnánk hozzá és tágabb perspektívában vizsgálnánk Eörsi életművét (és a kortársaiét is), az anekdotikus elbeszélések és a személyes viszonyulások újramesélése helyett, jóval közelebb kerülnénk az ő életműve és általában a korszak értelmiségének megértéséhez is.

[1] Azt, hogy a huszadik század második felének magyar történelmét és értelmiségének történetét miért természetlen elbeszélni pusztán ebben az anekdotikus, személyközpontú megközelítésben, számomra legerősebben [Sipos Balázs](#) érvelte meg a Kardos Andrással folytatott vitájában. Lásd Sipos Balázs: *Dá-dá. Megjegyzések Kardos András cikkéhez*, *Dűlő* 036, 32-72., különösen 49-54.

Egy nagy hiányterület – EÖRSI ISTVÁN (1931-2005), szerk. Halasi Zoltán, Kalligram Kiadó, Budapest, 2025.

Borítófotó: Magyar Távirati Iroda